

University of Groningen

Het verantwoorde verschil. Intelligentiemeting in de Verenigde Staten. Historische wortels van een hedendaags vraagstuk

Friesen, G r me Lambertus

IMPORTANT NOTE: You are advised to consult the publisher's version (publisher's PDF) if you wish to cite from it. Please check the document version below.

Document Version

Publisher's PDF, also known as Version of record

Publication date:

2006

[Link to publication in University of Groningen/UMCG research database](#)

Citation for published version (APA):

Friesen, G. L. (2006). Het verantwoorde verschil. Intelligentiemeting in de Verenigde Staten. Historische wortels van een hedendaags vraagstuk. s.n.

Copyright

Other than for strictly personal use, it is not permitted to download or to forward/distribute the text or part of it without the consent of the author(s) and/or copyright holder(s), unless the work is under an open content license (like Creative Commons).

Take-down policy

If you believe that this document breaches copyright please contact us providing details, and we will remove access to the work immediately and investigate your claim.

Downloaded from the University of Groningen/UMCG research database (Pure): <http://www.rug.nl/research/portal>. For technical reasons the number of authors shown on this cover page is limited to 10 maximum.

Het verantwoorde verschil

Intelligentiemeting in de Verenigde Staten

Historische wortels van een hedendaags vraagstuk

Omslag: Francesca Breeschoten
Drukwerk: Cendris

© G r me Friesen, 2006

ISBN: 90-367-2618-2

Deze uitgave is mede tot stand gekomen dankzij de financiële bijdrage van de J.E. Jurriaanse stichting en de universiteit van Groningen.

RIJKSUNIVERSITEIT GRONINGEN

Het verantwoorde verschil

Intelligentiemeting in de Verenigde Staten
Historische wortels van een hedendaags vraagstuk

Proefschrift

ter verkrijging van het doctoraat in de
Gedrags- en Maatschappijwetenschappen
aan de Rijksuniversiteit Groningen
op gezag van de
Rector Magnificus, dr. F. Zwarts,
in het openbaar te verdedigen op
donderdag 29 juni 2006
om 14:45 uur

door

Gérôme Lambertus Friesen
geboren op 14 december 1962
te 's-Gravenhage

Promotores:

Prof. dr. G. C. G. Dehue

Prof. dr. D. F. J. Bosscher

Beoordelingscommissie:

Prof. dr. J. F. van Rappard

Prof. dr. P. L. C. van Geert

Prof. dr. J. P. L. M. van Oudenhoven

Voorwoord

Het is al de nodige jaren geleden dat ik als kersvers afgestudeerde cultureel-antropoloog en filosoof begon aan mijn promotie onderzoek bij de vakgroep sociale psychologie aan de universiteit in Nijmegen. Als begeleider heeft Paul Voestermans mij geïnitieerd in de werkelijkheidsperceptie van psychologen en mij gevoelig gemaakt voor de problematische kanten van intelligentiemeting. Paul wil ik bedanken voor zijn begeleiding in deze woelige begintijd. Vooral ook voor zijn begrip dat ik als antropoloog de Verenigde Staten als mijn eigen inheems onderzoeksdorpje koos. Daarbij ben ik ingegaan tegen de gangbare vergelijkende onderzoeksmethode die in psychologisch historisch onderzoek gebruikelijk lijkt.

Trudy Dehue bedank ik voor haar academisch ondernemerschap en vakkundige begeleiding. Met het aanbod van het Heymans Instituut om voor bepaalde tijd aan de Rijksuniversiteit Groningen te werken en de bereidheid van Philips om hieraan mee te werken, werd een doorstart van mijn promotiewerk realistisch. De combinatie van een jong gezin, een functie bij Philips en een afronding van mijn proefschrift bleek op die manier niet onmogelijk. Doeko Bosscher bedank ik voor zijn geschiedkundige expertise en de gedeelde haat/liefde verhouding met een land dat tot de verbeelding blijft spreken.

Daarnaast wil ik de volgende personen bedanken voor hun bijdrage aan dit proefschrift: Ruud Abma, Hanny Baan, Yvette Bartholomee, Rod Buchanan, John Carson, Jacques Dane, Maarten Derksen, Douwe Draaisma, Barbara Kip, Stefan Petri, John Popplestone, Theodore Porter, Sybe Rispens, Mike Sokal en Leila Zenderland. Peter Willemsen bedank ik voor de eindredactie van dit proefschrift.

Mijn familie en vooral mijn vrouw Marie- Louise en kinderen Monique en Camiel bedank ik voor hun geduld en steun aan een project dat meer tijd heeft gekost dan voorzien.

Inhoudsopgave

Voorwoord	5
Inhoudsopgave	7
Inleiding	9
1. Een Amerikaans fenomeen	15
Debatten over een te laag IQ van de bevolking	24
Debatten over intelligentie en ras	29
Conclusie	39
2. Een meritocratische republiek	41
De Amerikaanse revolutie	42
Een nieuwe republiek	43
De problematiek van deugdzaamheid	49
De Amerikaanse meritocratie	60
Een problematisch politiek individualisme	66
3. Economische veranderingen en de opkomst van religieuze hervormingspraktijken	69
Een samenleving in beweging	70
Een religieuze tegenreactie	75
Morele karaktervorming	82
De <i>Public School Movement</i>	87
4. Menselijke verschillen als natuurlijk gegeven	96
Gelijkwaardigheid versus slavernij	97
De meritocratische republiek op voet van oorlog	104

De constructie van een nieuwe nationaliteit	109
Het raciale discours	114
5. Individuele verschillen gemeten	118
Opkomst van een nieuwe middenklasse	121
De <i>Progressive Era</i>	124
De intelligentietest en de liberale verzorgingsstaat	125
6. Slot: het heden verklaard uit het verleden	134
Geraadpleegde archieven	144
Bibliografie	144
Samenvatting	159